

ความเข้าใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการใช้ประโยชน์บ่อน้ำร้อนในเชิงสุขภาพ

A Perception of Thai Tourists on the Use of Hot Spring in Health

เทพกร ณ สงขลา^{1*}, ผกามาศ ไพโรจน์², สมลักษณ์ หอมสิน³, ศทาวุธ ถวัลย์วิลาสวงศ์⁴,
สมสวัสดิ์ มาลาทอง⁵, จำรัส บำรุงเสนา⁶, สงบ ลักษณะ⁷ และจอมขวัญ แนบเนียน⁸
(Teppakorn Na Songkhla^{1*}, Pakamas Pairot², Somlak Homsin³, Katawut
Tawanwilaswong⁴, Somsawat Malathong⁵, Jamrat Bumrungsena⁶,
Sangob Laksana⁷ and Jomkwan Nabnaed⁸)

^{1,2,3,4} คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา สงขลา

⁵ องค์การบริหารส่วนตำบลฉาง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

^{6,7,8} องค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง

^{1,2,3,4} Faculty of Management Sciences, Songkhla Rajabhat University

⁵ Chang Subdistrict Administrative Organization, Nathawi District, Songkhla Province

^{6,7,8} Khao Chaison Subdistrict Administrative Organization, Khao Chai son, Phatthalung Province

อีเมลผู้แต่งหลัก : teppakorn.na@skru.ac.th เบอร์โทร : 08 9465 3008

วันที่รับบทความ 10 มกราคม 2565

Received: Jan. 10, 2022

วันที่รับแก้ไขบทความ 17 กุมภาพันธ์ 2566

Revised: Feb. 14, 2023

วันที่ตอบรับบทความ 20 กุมภาพันธ์ 2566

Accepted: Feb. 20, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ศึกษาความเข้าใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการใช้ประโยชน์บ่อน้ำร้อนเชิงสุขภาพ ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวในการรักษาสุขภาพด้วยวิธีทางเลือก และสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน การวิจัยนี้ใช้เวลา 2 เดือน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่มาเยือนแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนเขาชัยสน โดยสุ่มแบบบังเอิญ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 225 คน

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนมากกว่าหนึ่งแห่ง โดยไม่ทราบว่าการอาบบ่อน้ำร้อนจะช่วยให้กระบวนการเผาผลาญอาหารดีขึ้น และไม่ทราบว่าใคร่ทำอะไรบ้างที่สามารถรักษาหรือบรรเทาได้จากการใช้บ่อน้ำร้อน นอกจากนั้น ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของบ่อน้ำร้อน และประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวด้านการรักษาด้วยวิธีทางเลือก ยังส่งผลต่อการไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนและพฤติกรรมการใช้บ่อน้ำร้อนเพื่อสุขภาพ ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนควรให้ความสำคัญกับการสร้างสื่อรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้มาเยือนมีความเข้าใจการใช้บ่อน้ำร้อนเพื่อสุขภาพมากขึ้น

คำสำคัญ: แหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน; ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ; บ่อน้ำร้อน

Abstract

This research aimed to study the understanding of Thai tourists on the use of hot springs in health, tourists' experiences in alternative treatment, and the environment of the hot springs for tourism. The random sampling data collection was conducted for 2 months from tourists visiting the Khao Chaison hot Spring attraction obtained 225 samples.

The study found that most respondents had visited more than one hot spring attraction with no prior knowledge that bathing in the hot springs improved their metabolism and what diseases could be treated or alleviated by hot springs. In addition, the use of hot springs, the environmental factors of hot springs, and the tourists' experience of alternative treatment also affected their visits to hot spring sites and their health behaviors. The findings suggest that hot spring attractions should pay more attention to creating media formats that enable visitors to better understand the use of hot springs in health.

Keywords: Hot Spring Attractions; Health Tourism; Hot Spring

บทนำ

บ่อน้ำร้อน หรือน้ำพุร้อน (hot spring) เป็นสถานที่ที่มีน้ำร้อนจากใต้ดินผุดขึ้นมาตามช่องเปิดใต้ดิน หากเป็นแหล่งที่มีน้ำร้อนพุ่งขึ้นมาอย่างเห็นได้ชัด มักจะเรียกว่า น้ำพุร้อน หากเป็นแหล่งที่น้ำร้อนจากใต้ดินผุดมาข้างเป็นแอ่ง มักจะเรียกว่า บ่อน้ำร้อน สำหรับแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ที่พบในประเทศไทย มีชื่อเรียกหลากหลายตามลักษณะกายภาพของพื้นที่ และคุณสมบัติด้านแร่ธาตุของแหล่งน้ำร้อนนั้น ๆ เช่น น้ำตกร้อนคลองท่อม จังหวัดกระบี่ น้ำพุร้อนไทรงาม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ธารน้ำร้อนบ่อคลึง จังหวัดราชบุรี และน้ำแร่ร้อนบ้านพรุ จังหวัดระนอง เป็นต้น (Kapook Travel, 2564) แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ในประเทศไทย ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นบ่อน้ำร้อน การบริหารจัดการการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำร้อนดังกล่าว จะมีการผัน หรือให้น้ำร้อนไหลมาข้างไว้เป็นแอ่ง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้แช่ หรืออาบ หรือทำกิจกรรมนันทนาการรูปแบบอื่น ๆ ดังนั้น มักจะเรียกแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ว่า บ่อน้ำร้อน โดยทั่วไปแล้ว ความหมายของบ่อน้ำร้อนนั้น มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า บ่อน้ำแร่ บ่อน้ำพุร้อน (LONGDO DICT, 2564)

การใช้ประโยชน์บ่อน้ำร้อนเพื่อสุขภาพ มีการถ่ายทอดความรู้มาอย่างยาวนานว่า การอาบหรือแช่บ่อน้ำร้อนจะทำให้สุขภาพดีขึ้น สามารถบรรเทาอาการบางอย่างที่เป็นสาเหตุของโรคภัยต่าง ๆ ได้ (วินิจ รังผึ้ง, 2550 อ้างถึงใน วรินทร์น่า สิริพุทธิรักษ์ และกนกกานต์ แก้วนุช 2562) ปัจจุบัน การใช้บ่อน้ำร้อนด้วยวิธีการอาบหรือแช่ถือเป็นการรักษาแบบ “การแพทย์ทางเลือก” รูปแบบหนึ่งที่เรียกกันว่า “วาริบำบัด” (ผู้จัดการออนไลน์, 2564) บ่อน้ำร้อนมีหลายประเภท แต่ละประเภทมีองค์ประกอบด้านแร่ธาตุ และความร้อนของน้ำแตกต่างกันไป นอกจากนั้น การใช้บ่อน้ำร้อนเพื่อสุขภาพ ต้องมีการประเมินความพร้อมของสภาพร่างกาย ก่อนที่จะทำการอาบหรือแช่ (จิโรธ สินทวนนท์ และงามเนตร เอี่ยมนาคะ, 2559)

ปัจจุบัน แหล่งบ่อน้ำร้อนในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วทุกภาคของประเทศไทย มีการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนส่วนใหญ่ มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน ร้านจำหน่ายสินค้าชุมชน และการให้บริการด้านสุขภาพรูปแบบต่าง ๆ เช่น แช่น้ำร้อน และนวดแผนไทย เป็นต้น (วนารัตน์ กรอิสรานุกุล, นวลวรรณ ทวยเจริญ และสุนันต์ อ่วมกระทุ่ม, 2554; อนุศักดิ์ ศรีจันทร์

และณัฐพัชร มณีโรจน์, 2564) นอกจากนั้น ยังมีการศึกษาวิจัย เพื่อสนับสนุนท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ บ่อน้ำร้อน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว มาตรฐานการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เช่น การศึกษาของวาสนา ขวัญทองยิ้ม, พีรวัส หนูเกตุ (2562) เรื่อง “ความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทบ่อน้ำร้อนในพื้นที่ภาคใต้ฝั่งอันดามัน” การศึกษาของอิษฎาภรณ์ พิรัชต์ชัยกุล, อัครวิน แสงพิกุล (2564) เรื่อง “ประสบการณ์การท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทบ่อน้ำร้อน ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” การศึกษาของธรรมาภรณ์ สารอุป และมณฑกานติ ชูบวงษ์ (2564) เรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจต่อแหล่งท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการกลับมาเยือนซ้ำ ณ บ่อน้ำร้อนผางอุทยานแห่งชาติดอยพามบก จังหวัดเชียงใหม่” รวมถึงการศึกษาอัตลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยวสถานที่บ่อน้ำร้อน เช่น ศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์, ธวัชชัย ศุภดิษฐ์, พิมพลภัส พงศกรรังศิลป์ และสุชาติ ฉันทสำราญ (2563) ในงานวิจัยเรื่อง “การสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อม จังหวัดกระบี่” เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความตื่นตัวในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ่อน้ำร้อน แต่พบว่าการเยือนแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนของนักท่องเที่ยวชาวไทย เพื่อวัตถุประสงค์ด้านสุขภาพนั้น ยังไม่เป็นที่นิยม แหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนหลายแห่ง แม้จะมีนักท่องเที่ยวมาเยือนจำนวนมาก แต่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่แวะชมบ่อน้ำร้อน เพื่อหาประสบการณ์แปลกใหม่จากการท่องเที่ยว เช่น การแช่เท้าในบ่อน้ำร้อน และการดื่มไข่อแล้วเดินทางต่อ สภาพการณ์ดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่ ยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์บ่อน้ำร้อนเชิงสุขภาพ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญหนึ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ่อน้ำร้อน (พิชญลักษณ์ พิชญกุล, 2563)

บ่อน้ำร้อนเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง เป็นแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนแห่งหนึ่งที่มีศักยภาพที่จะเป็นต้นแบบของการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ่อน้ำร้อน กล่าวคือเป็นจุดท่องเที่ยวหนึ่งที่มีชื่อเสียงของจังหวัดพัทลุง มีประวัติที่ชี้ให้เห็นว่ามีการใช้บ่อน้ำร้อนแห่งนี้เพื่อการรักษาโรคมานานแล้ว จากความเชื่อของชาวบ้านว่าที่นี่เป็นแอ่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ สามารถอาบเพื่อรักษาโรค ปัจจุบัน องค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน มีการพัฒนาการให้บริการสุขภาพ กระทั่งได้ผ่านการรับรองมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (น้ำพุร้อนธรรมชาติ) ในระดับดีเยี่ยมปี 2561 – 2564 จากกรมการท่องเที่ยว การพัฒนาการให้บริการดังกล่าว นอกจากการให้บริการแช่เท้าแช่ตัว ซึ่งเป็นบริการพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนทั่วไปแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน ยังส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากบ่อน้ำร้อนมากขึ้น โดยทำโครงการ “วาริบำบัด” มีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุ ผู้มีปัญหาข้อมือข้อเท้า ผู้ที่เป็นโรคเบาหวาน โรคความดัน ในด้านการรองรับนักท่องเที่ยวจากภายนอกนั้น นอกจากการแช่เท้า แช่ตัว การนวดแผนไทย และสินค้าชุมชนแล้ว ยังมีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีอ่างอาบน้ำสำหรับแช่ตัว (ดังภาพที่ 1 - 2) โดยเฉลี่ยแล้วมีนักท่องเที่ยวมาเยือนบ่อน้ำร้อนวันละประมาณ 200 คน นอกจากนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสนยังมีเป้าหมายให้บริการสปา แต่ยังไม่สามารถดำเนินการเนื่องจากจำนวนผู้มาใช้บริการที่ยังมีไม่มาก ส่วนปัญหาที่พบจากนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการบ่อน้ำร้อน ส่วนใหญ่เป็น

พฤติกรรมการใช้บ่อน้ำร้อนที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจจะเป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยวได้ เช่น ไม่ทราบขั้นตอนของการแช่น้ำร้อน หรือไม่ทราบว่าในการแช่น้ำร้อนนั้น มีข้อห้ามหรือต้องพึงระวังในเรื่องใดบ้าง (จำรัส บำรุงเสนา และสงบ ลักษณะบรรเจิด, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 กันยายน 2563; Thailandtourismdirectory, 2564)

จากกรณีตัวอย่างการพัฒนาการให้บริการบ่อน้ำร้อนเชิงสุขภาพของแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนเขาชัยสน ควรมีการศึกษา ความเข้าใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการใช้ประโยชน์บ่อน้ำร้อนเชิงสุขภาพ ว่านักท่องเที่ยวมีความเข้าใจการใช้ประโยชน์บ่อน้ำร้อนเพื่อสุขภาพอย่างไรบ้าง และศึกษาประสบการณ์การรักษาด้วยวิธีทางเลือก และความประทับใจของนักท่องเที่ยวต่อสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยือนและมาเที่ยวซ้ำ อย่างไรก็ตามการศึกษาดังกล่าว ทำให้ทราบแนวทางการให้บริการด้านสุขภาพของแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน และการสร้างความเข้าใจให้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์บ่อน้ำร้อนเพื่อสุขภาพ ซึ่งการวิจัยนี้ศึกษาประเด็นดังกล่าวร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง เพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ และสามารถนำไปปรับใช้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนในพื้นที่อื่น ๆ รวมถึงการพัฒนาความรู้ด้านการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ่อน้ำร้อน

ภาพที่ 1 บ่อแช่เท้าและที่พักของบ่อน้ำร้อนเขาชัยสน

ภาพที่ 2 แหล่งผลิตน้ำแร่ธรรมชาติและสถานบริการนวดแผนไทย

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาความเข้าใจของนักท่องเที่ยวต่อการใช้ประโยชน์ของบ่อน้ำร้อนในเชิงสุขภาพ
2. ศึกษาปัจจัยด้านประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวในการรักษาสุขภาพด้วยวิธีทางเลือก
3. ศึกษาความประทับใจของนักท่องเที่ยวต่อสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน

วิธีดำเนินการวิจัยและระเบียบวิจัย

การวิจัยนี้ ดำเนินการร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาการให้บริการด้านสุขภาพของแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนเขาชัยสน การวิจัยนี้เป็นกิจกรรมหนึ่ง ภายใต้โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการความรู้ การวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์ ประจำปี 2563 จาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

1. ประชากร นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเยือนแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนเขาชัยสน
2. กลุ่มตัวอย่าง สุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่มาเยือนแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนเขาชัยสน แบบบังเอิญ
3. เครื่องมือรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสอบถาม แบบเลือกตอบ ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเนื้อหา จากนั้นนำไปนำเสนอในการจัดประชุม ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน และผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ เพื่อปรับแก้อีกครั้ง
4. วิธีรวบรวมข้อมูล สุ่มนักท่องเที่ยว ที่มีความสะดวก และสมัครใจที่จะให้ข้อมูล การให้ข้อมูลมีทั้งวิธีสแกน QR Code และการกรอกด้วยมือ การดำเนินงานในส่วนนี้ ใช้เวลาประมาณ 2 เดือน (มกราคม 2564 – กุมภาพันธ์ 2564) ซึ่งจากการประเมินจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือนในแต่ละวัน มีเป้าหมายที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลให้ได้ไม่น้อยกว่า 200 ตัวอย่าง
5. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่เก็บรวบรวมเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้ค่าความถี่และร้อยละ ในการนำเสนอ ประกอบการอธิบายความเชิงพรรณนา
6. จัดเวทีนำเสนอผลการศึกษา เพื่อให้ผู้วิจัยและเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน ร่วมกันตรวจสอบ อภิปราย และเสนอแนะแนวทางนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้จำนวน 225 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุมากกว่า 30 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีอาชีพทำงานประจำ ผลการวิจัยพบว่า

1. ความเข้าใจประโยชน์บ่อน้ำร้อนเชิงสุขภาพ

ความเข้าใจประโยชน์บ่อน้ำร้อนเชิงสุขภาพ ที่การวิจัยนี้ศึกษา ได้แก่ ความเข้าใจเกี่ยวกับ (1) การประเมินความพร้อมของสภาพร่างกาย ก่อนที่จะทำการอาบ หรือแช่บ่อน้ำร้อน (2) การอาบ บ่อน้ำร้อน ทำให้รูขุมขนของร่างกายเปิดกว้าง ส่งผลให้แร่ธาตุในบ่อน้ำร้อนเข้าไปตามรูขุมขนร่างกาย ทำให้ร่างกายกระปรี้กระเปร่า ลดความเครียด และเกิดความสมดุลในระบบประสาท (3) การอาบ บ่อน้ำร้อนจะช่วยให้กระบวนการเผาผลาญอาหารดีขึ้น ทั้งการเผาผลาญไขมัน ซึ่งจะมีผลช่วยในการลด น้ำหนักของร่างกาย และ (4) โรคต่าง ๆ ที่สามารถรักษาหรือบรรเทาได้จากการใช้บ่อน้ำร้อน

พบว่า ทุกประเด็นข้างต้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ตอบว่า “พอทราบอยู่บ้าง” ซึ่งหมายถึง โดยภาพรวมแล้วนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้บ่อน้ำร้อนในเชิงสุขภาพไม่มากนัก

เมื่อพิจารณาประเด็นความรู้ที่กลุ่มตัวอย่างตอบว่า “ไม่เคยทราบ” พบว่า ความรู้ที่มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างตอบว่าไม่เคยทราบมากที่สุด คือ ความรู้เกี่ยวกับ “การอาบบ่อน้ำร้อนจะช่วยให้กระบวนการเผาผลาญอาหารดีขึ้น ทั้งการเผาผลาญไขมัน ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการลดน้ำหนักของร่างกาย” รองลงมาคือ ความรู้เกี่ยวกับ “โรคต่าง ๆ ที่สามารถรักษาหรือบรรเทาได้จากการใช้บ่อน้ำร้อน”

2. ประสบการณ์ใช้บริการรักษาสุขภาพวิธีทางเลือก

พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยรักษาสุขภาพด้วยวิธีการนวดและการใช้สมุนไพร ส่วนวิธีการอาบน้ำแบบทางเลือกที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ ได้แก่ การฝังเข็ม

3. ความประทับใจสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน

สภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในการไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน การวิจัยนี้ ให้กลุ่มตัวอย่างประเมินว่าจากประสบการณ์ที่เคยไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน มีความประทับใจต่อสภาพแวดล้อมดังกล่าวหรือไม่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ประทับใจสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนที่เคยไปเยือน โดยสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความประทับใจคือ “ความสวยงามและความสะอาดของบ่อน้ำร้อน” และ “ความสวยงามและความสะอาดของสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน” ตามลำดับ

ส่วนสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนที่มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างตอบว่า “ไม่ประทับใจ” มากที่สุด คือ “ความเป็นส่วนตัวในขณะที่เยี่ยมชมหรือใช้บริการบ่อน้ำร้อน” “การให้คำแนะนำวิธีการใช้บ่อน้ำร้อนในรูปแบบต่าง ๆ” และ “ความสะอาดและความปลอดภัยในการใช้บ่อน้ำร้อน” ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. ความรู้ของนักท่องเที่ยวในการใช้บ่อน้ำร้อนเชิงสุขภาพ โดยภาพรวมแล้วนักท่องเที่ยวมีความรู้ในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการใช้บ่อน้ำร้อน ความรู้ดังกล่าว เกิดจากประสบการณ์การไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนต่าง ๆ จะจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่มีป้ายหรือแผ่นพับ รูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจที่ช่วยจูงใจให้นักท่องเที่ยวใช้บริการบ่อน้ำร้อน หรือการให้ความรู้เพื่อป้องกันไม่ให้นักท่องเที่ยวได้รับอันตรายจากบ่อน้ำร้อน ซึ่งสอดคล้องกับ วรินทร์นา สิริพุทธิรักษ์ และกนกกานต์ แก้วนุช (2562) ที่ระบุไว้ว่า บ่อน้ำร้อนส่วนใหญ่ในประเทศไทยมีป้ายและสื่อเพื่อให้คำแนะนำด้านกิจกรรมและความปลอดภัยในการแช่น้ำร้อนติดไว้บริเวณบ่อหรือห้องอาบน้ำร้อน

2. โดยภาพรวมแล้ว ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้บ่อน้ำร้อนเชิงสุขภาพ ที่นักท่องเที่ยวทราบค่อนข้างดี ได้แก่ “การอาบบ่อน้ำร้อน ทำให้รูขุมขนของร่างกายเปิดกว้าง ส่งผลให้แร่ธาตุในบ่อน้ำร้อนเข้าไปตามรูขุมขนร่างกาย ทำให้ร่างกายกระปรี้กระเปร่า ลดความเครียด และเกิดความ

สมดุลในระบบประสาท” เนื่องจากเป็นความเข้าใจพื้นฐานของคนทั่วไป เกี่ยวกับประโยชน์ของการใช้น้ำร้อน ซึ่งคนทั่วไปจะมีประสบการณ์ดังกล่าวแม้จะไม่เคยแช่บ่อน้ำร้อน

3. ผู้ที่มีประสบการณ์ใช้วิธีการรักษาทางเลือกด้วยวิธีการนวด และการใช้สมุนไพรมีแนวโน้มมีความเข้าใจประโยชน์บ่อน้ำร้อนเพื่อสุขภาพเป็นอย่างดีเกือบทุกด้าน เนื่องจากกระบวนการรักษาสุขภาพด้วยวิธีดังกล่าว มักจะใช้ร่วมกับน้ำ หรือ “วาริบำบัด” และเนื่องจากกิจกรรมการแช่บ่อน้ำร้อน การนวดแผนไทย และการใช้สมุนไพร เป็นกิจกรรมที่นิยมของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย (พันธ์ทิพย์สุตา โปษยานนท์, 2564; นำขวัญ วงศ์ประทุม และดวงศิริ ภูมิวิเศษ, 2564) นอกจากนี้ การนวดแผนไทยถือเป็นกิจกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนด้วย (ศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์ และคณะ, 2563)

4. โดยภาพรวม นักท่องเที่ยวที่ไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนมีความประทับใจ ความสวยงามและความสะอาดของบ่อน้ำร้อน และ ความสวยงามและความสะอาดของสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับเอี่ยมทิพย์ ศรีทอง (2559), ศศิธร สามารถ, 2545 อ้างถึงใน เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง 2559) พิชลักษณ์ พิษณุกุล (2563) ซึ่งได้ระบุว่า แหล่งน้ำพุร้อนที่บรยากาศดี ร่มรื่น มีความสะอาด มีความสะดวก เช่น มีสปา และนวดแผนไทยไว้บริการ เป็นแหล่งน้ำพุร้อนที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอรชา สกุลสิงห์, ศรีณยา เลิศพุทธรักษ์ และยิ่งยศ โชคชัยวรรธน์ (2554) และวรินทร์นำ สิริพุทธิรักษ์ และกนกกานต์ แก้วนุช, 2562) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยด้านกายภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวมีผลต่อการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อน และยังสอดคล้องกับภาพรวมของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย จากข้อมูลของพันธ์ทิพย์สุตา โปษยานนท์ (2564) ที่ได้รับรู้ไว้ว่า สภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานที่ เป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในไทยมากที่สุด

5. จากผลการวิจัย นักท่องเที่ยวที่ไปเยือนบ่อน้ำร้อนไม่ประทับใจในด้าน ความเป็นส่วนตัว ในขณะเยี่ยมชมหรือใช้บริการบ่อน้ำร้อน เนื่องจากนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญมากต่อความสะอาดและความสวยงามของบ่อน้ำร้อน เพราะบริเวณที่เป็นบ่อน้ำร้อน คือ สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการเข้าไปเยี่ยมชมมากที่สุด หรือเป็นจุดขายหลักของแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่ไปเยือนครั้งแรก สอดคล้องกับพิชลักษณ์ พิษณุกุล (2563) อรชา สกุลสิงห์, ศรีณยา เลิศพุทธรักษ์ และยิ่งยศ โชคชัยวรรธน์ (2554) และวาสนา ขวัญทองยิ้ม และพีรวัส หนูเกตุ (2562) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยด้านความปลอดภัยของทรัพยากรท่องเที่ยว มีผลต่อการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อน ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนควรให้ความสำคัญ ต่อความสะอาดและการสร้างสภาพแวดล้อมที่ทำให้ผู้ใช้บริการรู้สึกมีความเป็นส่วนตัวขณะแช่บ่อน้ำร้อน

ข้อเสนอแนะ

1. การถ่ายทอดความรู้การใช้บ่อน้ำร้อนเชิงสุขภาพให้แก่นักท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนควรให้ความสำคัญต่อการจัดทำสื่อเกี่ยวกับ ประโยชน์ด้านสุขภาพที่ได้จากการใช้บ่อน้ำร้อน และวิธีการใช้บ่อน้ำร้อนอย่างถูกวิธี และควรนำเสนอประโยชน์ด้านที่นักท่องเที่ยวทั่วไปยังไม่ทราบ อาทิเช่น ความรู้เกี่ยวกับ “การอาบบ่อน้ำร้อนจะช่วยให้

กระบวนการเผาผลาญอาหารดีขึ้น ทั้งการเผาผลาญไขมัน ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการลดน้ำหนักของร่างกาย” ความรู้เกี่ยวกับ “โรคต่าง ๆ ที่สามารถรักษาหรือบรรเทาได้จากการใช้บ่อน้ำร้อน” เพื่อประโยชน์สูงสุดในการแช่บ่อน้ำร้อนของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ สื่อการเรียนรู้จะต้องตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับบ่อน้ำร้อน และเป็นสื่อที่ไม่ใช้เวลาในการศึกษานานเกินไปซึ่งจะขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของการมาท่องเที่ยว

2. การพัฒนากิจกรรมการใช้บ่อน้ำร้อนเพื่อสุขภาพ

การให้บริการการใช้บ่อน้ำร้อนในบางลักษณะ ควรมีการแยกพื้นที่ชาย-หญิง เนื่องจากพบว่า ผู้ไปใช้บริการบ่อน้ำร้อน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุมากกว่า 30 ปี โดยแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนควรพัฒนากิจกรรมให้บริการด้านสุขภาพทั้งการนวด และการใช้สมุนไพรที่มีการนำบ่อน้ำร้อนมาใช้ร่วมด้วย เนื่องจากการดูแลสุขภาพทางเลือกลงกล่าว กำลังใช้เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายและถือเป็นอัตลักษณ์หนึ่งของการท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน นอกจากนั้นควรนำภูมิปัญญาวิธีการดูแลสุขภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มาให้บริการนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างประสบการณ์แปลกใหม่ทางการท่องเที่ยว ให้แก่นักท่องเที่ยวที่ไม่เคยมาเยือน

เอกสารอ้างอิง

- จิโรธ สันทวานนท์ และงามเนตร เอี่ยมนาคะ. (2560). รายงานกิจกรรมการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่าความรู้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีไทยในเส้นทางสายน้ำพุร้อนของประเทศไทย
กรณีศึกษา: บ่อน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อม จังหวัดกระบี่ และบ่อน้ำพุร้อนแจ้ซ้อน จังหวัด
ลำปาง. http://www.thai-explore.net/file_upload/submitter/file_doc/84bc5778a16f6ef34d8c14aa27e2ac4f.pdf
- ถนอมศักดิ์ ศรีจันทร์ และณัฐพัชร มณีโรจน์. (2564). ความสามารถในการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของแหล่งบ่อน้ำร้อนธรรมชาติในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1. *วารสารบริหารธุรกิจ ศรีนครินทรวิโรฒ*, 12(1). 115-137
- นำขวัญ วงศ์ประทุม และดวงศิริ ภูมิวิเศษ. (2564). รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยชุมชนตามศาสตร์พระราชา. *วารสารศิลปะการจัดการ*, 5(2). 299-311
- ผู้จัดการออนไลน์. (2564, 3 มีนาคม). *ความรู้คู่สุขภาพ*. <https://mgronline.com/dhamma/detail/9580000074694>
- พันธ์ทิพย์สุตา โปษยานนท์. (2564). มุมมองของโลกต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย เสน่ห์และความท้าทายชวนให้ค้นหา. ใน งามเนตร เอี่ยมนาคะ และคณะ (บ.ก.), *สู่เส้นทางสุขภาพสายประเทศไทย The Journey To Thailand Health Tourism EP.1*. (น. 24 - 46). กองสถานพยาบาลและการประกอบโรคศิลปะ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข.
- พิชญลักษณ์ พิชญกุล. (2563). การศึกษาความคิดเห็นของชาวญี่ปุ่นที่พำนักริมจังหวัดเชียงใหม่ในการพัฒนาองค์ประกอบของการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง. *วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทย นานาชาติ*, 16(1), 1-28.

- รัมย์รดา สารอุป และมณฑกานติ ชูบชูวงศ์. (2564). การศึกษาความพึงพอใจต่อแหล่งท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการกลับมาเยือนซ้ำ ณ บ่อน้ำพุร้อนฝาง อุทยานแห่งชาติดอยฟ้าห่มปก จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 7(1). 136-146
- วาสนา ขวัญทองยิ้ม และพีรวัส หนูเกตุ. (2562, 5 สิงหาคม). *ความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ประเภทบ่อน้ำร้อนในพื้นที่ภาคใต้ฝั่งอันดามัน* [Poster presentation], การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, สงขลา, ประเทศไทย.
- วนรัตน์ กรอิสรานุกุล, นวลวรรณ ทวยเจริญ และสุนันต์ อ่วมกระทุ่ม. (2554, 28 มกราคม). *การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาน้ำพุร้อนพระร่วง จังหวัดกำแพงเพชร*. การประชุมวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2554 “การพัฒนานาคนาตชนบทย: ฐานรากที่มั่นคงเพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน”, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วรินทร์นา สิริพุทธิรักษ์ และกนกกานต์ แก้วนุช. (2562). การจัดการบ่อน้ำร้อนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย. *วารสารสิทธิปริทัศน์*, 33(105), 1-14.
- ศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์, ธวัชชัย ศฤทธิชัย, พิมพภัฏส พงศกรรังศิลป์ และสุชาติ ฉันทสำราญ. (2563). *การสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อม จังหวัดกระบี่*. *วารสารบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 2(2). 60-78
- อรชา สุกุลสิงห์, ศรีณยา เลิศพุทธิรักษ์ และยิ่งยศ โชคชัยวรรธน์. (2554). การศึกษาปัจจัยด้านการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาใช้บริการของน้ำพุร้อนสวนสาธารณะรักษะวาริน อำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง. *วารสารวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์บูรพาปริทัศน์*, 6(1). 69-82.
<http://dspace.lib.buu.ac.th/xmlui/handle/1234567890/2538>
- อิษฏาภรณ์ พิรัชต์ชัยกุล และอัศวิน แสงพิกุล. (2564). ประสบการณ์การท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ประเภทบ่อน้ำพุร้อน ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทย ในอำเภอทองผาภูมิจังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี*, 10(2). 223-264.
- เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง. (2559). น้ำพุร้อน (Onsen): นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(2), 179-192.
- Kapook Travel. (2559, 2 ตุลาคม). 10 น้ำพุร้อน-บ่อน้ำร้อนในไทย ไม่ต้องไปออนเซ็นไกลถึงญี่ปุ่น.
<https://travel.kapook.com/view115976.html>
- LONGDO DICT. (2564, 20 ธันวาคม). บ่อน้ำร้อน <https://dict.longdo.com/search/Thailandtourismdirectory>. (2564, 4 มีนาคม). บ่อน้ำร้อนเขาชัยสน
<https://thailandtourismdirectory.go.th/th/attraction/87047>